

Metacognition for Learning and Teaching Thai Language

Sueksa Benjakul*

Ph.D. (Curriculum and Instruction), Assistant Professor
Education Faculty, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

*Corresponding author: suksa_reu@nstru.ac.th

Received: December 21, 2022/ Revised: December 27, 2023/ Accepted: January 24, 2024

Abstract

This article aims to present the results of the conceptual synthesis and application of metacognition in the Thai language learning management. Metacognition is the ability to manipulate cognition and learning mechanisms that is effectively implemented in two dimensions. The first dimension is the learner's cognitive abilities that include self-awareness, motivation and emotional control in the active learning process that allows students have to strong critical thinking ability and creative communication skills. The second dimension is the teacher's teaching strategies that support learners to own knowledge, experiences and strategies leading learners to deep learning, encourage independent learning and continuous self-directed learning as well as expanding the role of various learning assessments, especially the assessment as learning. Using metacognition in learning management can assist Thai language teachers in creating changes at the classroom level by developing a growth mindset and practice based on explicit knowledge of what metacognition is, why it should be used, and how to use it.

Keywords: Metacognition, Learning, Teaching, Thai Language

บทความวิชาการ

อภิปัญญาเพื่อการเรียนรู้และการสอนภาษาไทย

ศึกษา เบ็ญจกุล*

ปร.ด. (หลักสูตรและการสอน), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
*ผู้ประสานงาน: suksa_reu@nstru.ac.th

วันรับบทความ: 21 ธันวาคม 2565/ วันแก้ไขบทความ: 27 ธันวาคม 2566/ วันตอบรับบทความ: 24 มกราคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการสังเคราะห์แนวคิดที่นำไปสู่แนวทางการประยุกต์ใช้อภิปัญญาในการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย อภิปัญญาคือ ความสามารถในการจัดการกลไกการรู้คิดและการเรียนรู้ ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพในสองมิติ มิติแรกเป็นความรู้ความสามารถทางปัญญาขั้นสูงของผู้เรียนที่รวมความตระหนักรู้ แรงจูงใจ และการจัดการตนเองในกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ มิติที่สองคือการใช้กลยุทธ์การสอนของครู เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ประสบการณ์ และกลยุทธ์การเรียนรู้เชิงลึก ส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองได้อย่างอิสระและต่อเนื่อง พร้อมปรับเปลี่ยนบทบาทของการประเมินการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะการประเมินการเรียนรู้ขณะเรียนรู้ แนวทางการนำอภิปัญญาไปใช้ในการจัดการเรียนรู้สามารถช่วยครูภาษาไทยสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับชั้นเรียนได้ ด้วยกรอบคิดแบบพัฒนาและการปฏิบัติบนฐานความรู้ที่ชัดเจนว่า อภิปัญญาคืออะไร ทำไมต้องใช้ และใช้อย่างไร

คำสำคัญ: อภิปัญญา การจัดการเรียนรู้ การสอน ภาษาไทย

บทนำ

หากถามว่าความรู้ในศาสตร์กับความรู้ในตน สิ่งใดมีความสำคัญกว่ากัน คำตอบที่ได้อาจแตกต่างกันไป และไม่ว่าการตอบคำถามประกอบการให้เหตุผลจากฐานความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม รวมถึงคติความเชื่อจากพื้นภูมิสังคมวัฒนธรรมที่สั่งสมได้ก็ดี ลองพิจารณาใคร่ครวญว่าเหตุใดจึงคิดและให้เหตุผลเช่นนั้น “การคิดเกี่ยวกับการคิดของตนเอง” (Thinking about thinking) เช่นนี้ เรียกว่า “อภิปัญญา” (metacognition) เป็นความสามารถของบุคคลในการมองเห็นความคิดของตนเองที่ซ่อนทับอยู่ สามารถจัดการกำกับความคิด (Regulation) โดยใช้กลยุทธ์กำหนดเป้าหมาย (Goal setting) วางแผน (Plan) ติดตามความคิด (Monitoring) ตรวจสอบและประเมินความคิด (Assesses and evaluate) นำไปสู่การควบคุมความคิด (Control) ของตนเองในกระบวนการเรียนรู้จนบรรลุผลสำเร็จ หรือกล่าวอย่างพิเศษกว่านั้นคือ การตระหนักรู้และไตร่ตรองเกี่ยวกับกลไกการสร้างความรู้ของบุคคลที่อิงกับประสบการณ์ แรงจูงใจ อารมณ์ และปัจจัยการเรียนรู้ในบริบทที่มีผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาการเรียนรู้ของตนเองด้วยตนเอง (Nasongkhla, 2018; Mitsea & Drigas, 2019; Rhodes, 2019; Marantika, 2021)

อภิปัญญามีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้และการสอนภาษา หากผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ภาษาอย่างตระหนักรู้ในตนเองดี (Self-awareness) ตระหนักรู้ทางภาษาดี (Language-awareness) สามารถคิดขั้นสูงได้ (Higher-order thinking) ผู้เรียนจะสามารถคลี่และขยายความเข้าใจในความซับซ้อนของภาษาและเรียนรู้แบบฉลาดรู้ (Literacy) (Haukås et al., 2018) ในขณะเดียวกัน หากผู้เรียนมีความรู้อภิปัญญา รวมทั้งรับรู้ถึงระดับความสามารถของตนเอง และควบคุมติดตามตนเองให้มีส่วนร่วมหรือผูกพันอยู่กับการเรียนรู้โดยตลอด โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาวะเงื่อนไข เช่น กลยุทธ์อภิปัญญาในการอ่าน (Metacognitive reading strategies) กลยุทธ์การกำกับตนเอง (Self-regulation strategies) กลยุทธ์การตั้งคำถามกับตนเองเพื่อปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ (Self-questioning for learning) เป็นต้น (Angela, 2020) ผู้เรียนจะสามารถไตร่ตรองเกี่ยวกับการคิด การสร้างความรู้ และการสื่อสารความหมายเป็นผู้มีทักษะและวิธีการเรียนรู้เพื่อที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

หรือมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง กลไกอภิปัญญาสามารถพัฒนากระบวนการทางปัญญาและคุณลักษณะที่หนุนนำการใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ จากการศึกษาที่ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนเอง โดยเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม (Wangkaewhiran, 2019; Cambridge University, 2022)

การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยปัจจุบันมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (Thai Language for Communication) ในชีวิตจริงได้อย่างถูกต้องดังตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย และมีการกำหนดเป็นหนึ่งในเป้าหมายการจัดการศึกษาด้านคุณลักษณะคนไทยฉลาดรู้ (Literate Thai) ตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ เน้นทักษะ (Skills) ให้เป็นตัวนำ ความรู้ (Knowledge) และคุณลักษณะ (Attribute) เป็นตัวหนุน โดยผู้สอนจัดสาระการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง ผ่านการบูรณาการเนื้อหาที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การปรับตัว การใช้ชีวิต และการทำงานในโลกยุคดิจิทัล ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสารอย่างซับซ้อน การทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะมีวิธีการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Thongart, 2018; Office of the Education Council, 2021) ด้วยเหตุนี้ การเรียนรู้ภาษาไทยให้สัมฤทธิ์ผล จึงต้องอาศัยการบูรณาการหลายมิติ ทั้งความทุ่มเทจริงจังของครู สื่อการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงง่าย รูปแบบวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างชัดแจ้ง และแรงจูงใจของผู้เรียน ผู้เรียนต้องใช้ความสามารถหลายด้าน (Multidimensional abilities) ทั้งความรู้ เทคนิควิธีการ และเทคโนโลยีเชื่อมโยงถึงกัน และไม่อาจมุ่งเน้นเฉพาะทักษะทางปัญญา (Cognitive skills) เท่านั้น แต่ทักษะทางพฤติกรรม (Non-cognitive skills) ต่าง ๆ ก็มีความสำคัญและส่งผลต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก เช่น การคิดและตัดสินใจ การบริหารจัดการเวลา การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง รวมทั้งทักษะทางอารมณ์ การเข้าสังคม และประสานงาน เป็นต้น (Wiboolyasarin, 2018; Rangubtuk, 2020; Zyl & Mentz, 2022)

ผลการวิจัยและการศึกษาเชิงประจักษ์ดำเนินการในสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่หลากหลาย ได้ระบุว่า อภิปัญญามีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และการใช้กลยุทธ์การสอนของครูที่ประสบความสำเร็จจำนวนมาก แม้ผลลัพธ์แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย และขึ้นอยู่กับโครงสร้างความรู้อันเป็นเงื่อนไขกำหนด แต่ครูผู้สอนสามารถศึกษาและปรับใช้ได้เหมาะสม ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับบัณฑิตศึกษา (Cromley & Kunze, 2020; Herron, 2022) อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเกี่ยวกับอภิปัญญาในแง่มุมมองของการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยยังปรากฏจำนวนผลงานน้อยมาก เมื่อเทียบกับผลการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ ซึ่งผลการทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อภิปัญญาเป็นแนวทางที่มีคุณค่าสำหรับการจัดการเรียนรู้และการสอนภาษา เนื่องจากเป็นชุดประสบการณ์เชิงอัตวิสัยในการประมวลผลข้อมูลที่มีอิทธิพลต่อการประเมินและการตัดสินใจ เชื่อมโยงไปสู่ทักษะการคิดขั้นสูง อย่างการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนการฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาให้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง (Anderson, 2012; Dejamonchai & Darnsawasdi, 2017, O'Hara, Pritchard & Pitta, 2019) คำถามแบบอภิปัญญาก็คือการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยควรปรับเปลี่ยนอย่างไร ครูจะส่งผ่านการเรียนรู้จากมือครูสู่มือผู้เรียนได้อย่างไร บทความนี้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวคิดอภิปัญญา โดยยกประเด็นให้เห็นตัวอย่างกระบวนการ วิธีการ และกลยุทธ์ต่าง ๆ ในแต่ละขั้นแต่ละตอน ซึ่งหวังว่าจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้ครูผู้สอนภาษาไทยได้ถ่ายโอนความรู้เชิงแนวคิดสู่การปฏิบัติจริงในห้องเรียน

อภิปัญญาคืออะไร

อภิปัญญา เป็นแนวคิดและกระบวนการที่มีมานานเทียบเท่ากับการที่มนุษย์สามารถสะท้อนเกี่ยวกับประสบการณ์การคิดของตนเอง การศึกษาเกี่ยวกับอภิปัญญาเป็นหัวข้ออันดับต้น ๆ ที่มีการวิจัยและพัฒนาอย่างแพร่หลายในวงการจิตวิทยาพัฒนาการ การศึกษา สังคม และจิตวิทยาคลินิก ซึ่งเสนอคำจำกัดความแตกต่างกันออกไปโดยภูมิหลังทางทฤษฎีที่รองรับ นักวิจัยส่วนใหญ่ระบุตรงกันว่าแนวคิดอภิปัญญาพัฒนามาจากแนวคิดของ

John Flavell (Flavell, 1979) ซึ่งเสนอไว้ว่าเป็น “ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางปัญญาและผลที่เกี่ยวข้อง” มุ่งพัฒนาการคิดและความเข้าใจตนเองของผู้เรียนเพื่อเติมเต็มศักยภาพการเรียนรู้ ผลการศึกษาส่วนใหญ่แยกความรู้อภิปัญญาออกจากทักษะอภิปัญญาอย่างชัดเจน และครอบคลุมคำที่ใช้กันทั่วไปอื่น ๆ เช่น “การติดตามและควบคุมความคิด” “การกำกับตนเองในการเรียนรู้” และ “การเรียนรู้เพื่อที่จะเรียนรู้” เป็นต้น (Pornkul, 2014; Perry, Lundie & Golder, 2018; Muijs & Bokhove, 2020; Surang, 2022)

ตามกรอบแนวคิดอนุกรมวิธานของบลูม (Bloom's Taxonomy) เสนอว่า ความรู้อภิปัญญา (Metacognitive knowledge) เป็นหนึ่งในมิติความรู้ เป็นความรู้เกี่ยวกับตนเองในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ 1) ความรู้ในตนเอง (Self-knowledge) 2) ความรู้เกี่ยวกับภาระงานหรือกิจกรรมทางปัญญา (Knowledge about cognitive tasks) รวมถึงบริบทที่เหมาะสมหรือมีเงื่อนไข และ 3) ความรู้เชิงกลยุทธ์ (Strategic knowledge) (Anderson & Krathwohl, 2001) ในเรื่องเดียวกันนี้ Marzano ได้เสนออนุกรมวิธานการเรียนรู้ใหม่แบบลำดับขั้นสองมิติ คือระดับการประมวลผลข้อมูลและระดับจิตสำนึกในการควบคุมการดำเนินการ ซึ่งระบุว่า อภิปัญญาเป็นกระบวนการซ้อนซ้ำกับระบบทางปัญญา (Cognitive systems) และระบบตนเอง (Self-system) ที่ต้องพัฒนาร่วมกัน อภิปัญญาจะเป็นชุดของความสามารถที่ทำให้เกิดความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) สูงขึ้นหรือชัดเจนมากขึ้น และการกำกับตนเอง (Self-regulation) ด้วยการวางแผนและมุ่งสู่เป้าหมาย โดยแบ่งกระบวนการออกเป็น 1) การกำหนดเป้าหมาย (Specifying goals) 2) การตรวจสอบติดตามกระบวนการ (Process monitoring) 3) การตรวจสอบความชัดเจนและความถูกต้อง (Monitoring clarity and accuracy) ด้วยเหตุนี้ กระบวนการทางอารมณ์และความรู้ที่กระตุ้นโดยระบบตนเอง ซึ่งสร้างการรับรู้ของตนเองด้านการให้ความสำคัญ แร่งจูงใจในการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นและสถานการณ์ สามารถกระตุ้นด้วยการใช้บริบททางอารมณ์และบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ตรวจสอบตนเอง (Self-determine) และภายหลังการจัดการระบบตนเอง จึงสนับสนุนให้มีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนาดตนเอง (Self-development goal) (Marzano & Kendall, 2007; Irvine, 2017)

แนวคิดอภิปัญญาที่ได้รับการยอมรับและประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายคือแนวคิดของ Flavell (1979) แบ่งออกเป็น ความรู้ อภิปัญญา ประสบการณ์ อภิปัญญา (Metacognitive experiences) และกลยุทธ์อภิปัญญา (Metacognitive strategies) ซึ่งความรู้ อภิปัญญา หมายถึง ความรู้เชิงประกาศ (Declarative knowledge) เกี่ยวกับตนเองในการเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับการประมวลผลทางปัญญาของบุคคลที่สัมพันธ์กับความตระหนักรู้และความเชื่อในความสามารถของตนเอง (Self-efficiency) วิธีการและข้อจำกัด รวมถึงปัจจัย เช่น อายุ เพศ สถิติปัญญา แรงจูงใจ บุคลิกภาพ และภูมิหลังทางการศึกษา ที่ส่งต่อการเรียนรู้ การรับรู้และสะท้อนความรู้ ประสบการณ์ อารมณ์ และการเรียนรู้ของตนเองในกระบวนการเรียนรู้ เช่น ฉันไม่เคยแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์ (ในกรณีที่ผู้เรียนคนหนึ่งไม่สามารถแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์ได้ เนื่องจากการรับรู้ว่าคุณเองไม่มีประสบการณ์ในการแต่งคำประพันธ์ประเภทนี้มาก่อน และหากผู้เรียนไม่มีการรับรู้ระดับความสามารถของตนเอง ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการแต่งหรือกลยุทธ์ที่จะไม่มีแรงจูงใจด้วย)

ส่วน **ประสบการณ์อภิปัญญา** หมายถึง ความตระหนักและความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การจัดการภาระงานหรือกิจกรรมทางปัญญา เช่น ความรู้สึกคุ้นเคยหรือไม่คุ้นเคย ง่ายหรือซับซ้อน ประมาทการความพยายามที่ต้องใช้เพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งเชื่อมโยงกับความรู้ในตนเอง เพื่อควบคุมและติดตามกระบวนการเรียนรู้ เช่น ฉันลักษณะของกาพย์ที่ฉันกำลังศึกษาและแต่งคำประพันธ์ค่อนข้างซับซ้อน (ผู้เรียนประสบปัญหาในการแต่งคำประพันธ์ และต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา) ซึ่งจะสัมพันธ์กับกลยุทธ์อภิปัญญา คือความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เลือกใช้ให้เหมาะกับภาระงานหรือกิจกรรมในประสบการณ์อภิปัญญา เช่น ถ้าฉันสามารถจดจำฉันลักษณะได้อย่างแม่นยำก่อน จะช่วยให้ฉันแต่งคำประพันธ์ได้เร็วขึ้น ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาในการแต่งคำประพันธ์ คือการจดจำฉันลักษณะไม่ได้ จึงใช้กลยุทธ์ช่วยจำ (Memory strategies) หรือขอความช่วยเหลือจากต้นแบบ (Model) อาจเป็นครู เพื่อน หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้สามารถแต่งคำประพันธ์ได้สำเร็จ จะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีความก้าวหน้าแต่ยังไม่ถึงระดับของการใช้กลยุทธ์ได้อย่างอิสระและยืดหยุ่น ครูจึง

ต้องชี้แนะช่วยเหลือผู้เรียนให้ตระหนักถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากสิ่งที่ไม่รู้ มีส่วนร่วมในกระบวนการไตร่ตรองสะท้อนคิด และดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้กลยุทธ์ควบคุมตนเองและกระบวนการเรียนรู้ให้สำเร็จตามความประสงค์ (Asik & Erkin, 2019; Norman et al., 2019; O'Hara, Pritchard & Pitta, 2019)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดส่วนใหญ่นำเสนอกระบวนการหลัก 2 กระบวนการ คือ 1) ความตระหนักรู้เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของตนเองและวิธีการติดตามควบคุมการรู้คิด นั่นคือ ความรู้เกี่ยวกับอภิปัญญา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับตนเองในฐานะผู้เรียน และปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ อย่างเช่นความรู้เกี่ยวกับภาระงานหรือกิจกรรม ความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์ที่สัมพันธ์กับเวลาและเหตุผลที่ควรใช้ 2) ทักษะและกลยุทธ์อภิปัญญาในกระบวนการเรียนรู้แบบกำกับตนเองที่ประกอบด้วย การวางแผนวิธีการเรียนรู้และจัดการภาระงาน ติดตามตรวจสอบ และประเมินความก้าวหน้าไปสู่การควบคุมและสร้างแรงจูงใจในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ อภิปัญญาจึงเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่ช่วยยกระดับศักยภาพการเรียนรู้และประสิทธิภาพการสอน ในมิติการศึกษาได้ให้คุณค่าอภิปัญญาเป็นปัจจัยหลักที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นทั้งความรู้ กระบวนการ และเครื่องมือในการเรียนรู้ด้วยตนเองท่ามกลางกระแสสังคมโลกที่มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม (Wilson & Conyers, 2016; Stanton, Sebesta & Dunlosky, 2021)

ทำไมต้องใช้ อภิปัญญาในการเรียนรู้และการสอนภาษาไทย

อภิปัญญาเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่มีความเป็นเลิศด้านการสอนและการเรียนรู้ ตั้งแต่การเรียนรู้ระดับพื้นผิว (Surface) ไปสู่การเรียนรู้ระดับลึก (Deep) ดังที่ Frey, Fisher & Hattie (2016) เสนอไว้เกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์การสอนการรู้เนื้อหา (Content literacy strategy) อภิปัญญามีขนาดอิทธิพล (Effect size) 0.69 และจัดเป็นวิธีการเชิงสอดแทรกลำดับต้น ๆ ที่มีคุณภาพสูงในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้และการคิดขั้นสูง อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนากระบวนการทางปัญญา 6 ลำดับของ Bloom ซึ่งทบทวนและเสนอใหม่โดย Anderson & Krathwohl (2001) ใน 2 มิติ ได้แก่

มิตความรู้ (Knowledge) ประกอบด้วย 1) ข้อเท็จจริง (Factual knowledge) 2) แนวคิด (Conceptual knowledge) 3) กระบวนการ (Procedural knowledge) และ 4) อภิปัญญา (Metacognitive knowledge) และ มิตกระบวนการทางปัญญา (Cognitive process) ประกอบด้วย 1) รู้จำ (Remember) 2) เข้าใจ (Understand) 3) ประยุกต์ใช้ (Apply) ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาระดับพื้นฐาน ส่วนกระบวนการทางปัญญาระดับสูง ได้แก่ 4) วิเคราะห์ (Analyze) 5) ประเมินค่า (Evaluate) และ 6) สร้างสรรค์ (Create) นอกจากนี้ ยังรวมถึงความสามารถในการคิดเพื่อแก้ปัญหา และการคิดเพื่อประยุกต์ใช้ด้วยกระบวนการคิดที่ซับซ้อนด้วย (Bellanca, Fogarty & Pete, 2019)

สอดคล้องกับ The Education State (2017) ระบุว่าอภิปัญญามีความสัมพันธ์กับการสอนแก้ปัญหา (Teaching problem solving) ทักษะการเรียนรู้ (Study skills) การตั้งคำถามกับตนเอง (Self-questioning) การอภิปรายในชั้นเรียน (Classroom discussion) และการใช้แผนที่ความคิด (Concept mapping) เหล่านี้ล้วนพัฒนาปัญญาขั้นสูง ทั้งยังมีการระบุด้วยว่ากลยุทธ์ทางปัญญาอื่น ๆ ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับการใช้อภิปัญญา เพื่อใช้เป็นวิธีการจัดการกลไกทางปัญญาหรือแก้ปัญหาในการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Shea (2019) อธิบายไว้ว่า อภิปัญญาใช้งานหลากหลายตามปัญญาของบุคคล ในการพัฒนากระบวนการทางปัญญา จะเชื่อมต่อกับโครงสร้างของความรู้ประเภทต่าง ๆ อาทิ ต้นแบบ (Prototype) ตัวอย่าง (Exemplars) สถานการณ์จำลองการกระทำ (Enactive simulation) เป็นต้น เช่น การวินิจฉัยเหตุผลในการรวบรวมและสังสมแนวคิดเกี่ยวกับบรรณคดีไทยจะต้องใช้ทั้งศาสตร์ความรู้และศิลปะการใช้ชีวิต การเจาะลึกลงไปโดยกระบวนการอภิปัญญานั้นเหนือกว่าปัญญาที่จะเผยให้เห็นผลึกความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการคิด ชีวิต และโลกทัศน์ที่เปลี่ยนไป

อภิปัญญาจึงเกี่ยวข้องกับการควบคุมกระบวนการทางปัญญาให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างขยันขันแข็ง มีกระบวนการกำกับตนเองและควบคุมการเรียนรู้ โดยการตั้งเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ เรียกใช้งานหน่วยความจำ การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา และการจัดระบบการคิดขั้นสูง ยกตัวอย่างสถานการณ์ที่ครูสามารถส่งเสริมผู้เรียนให้ใช้อภิปัญญาในห้องเรียนภาษาไทยอย่างง่าย เมื่อผู้เรียนอ่านคำศัพท์ที่ไม่คุ้นเคยและตัดสินใจ

ใช้วิธีการวิเคราะห์โครงสร้างคำและบริบท หลังจากนี้ ผู้เรียนตรวจสอบการคาดเดาคำศัพท์กับอภิธานศัพท์ ในหนังสือเรียนแล้วคิดว่า “ฉันค่อนข้างจะคาดเดาความหมายได้ใกล้เคียง และนี่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี เพราะฉันอาจเจอคำศัพท์ที่ฉันไม่รู้ในการสอบอื่น ๆ ฉันจึงต้องมีสติ ใช้กลยุทธ์และเปรียบเทียบเพื่อพิจารณาว่าวิธีใดใช้ได้ดีที่สุดในการเรียนรู้คำศัพท์และการทดสอบครั้งต่อไป” เป้าหมายของการสอนอภิปัญญาจึงเป็นการแนะนำ ซึ่งแนะนำให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง มีสติ ทำสมาธิ และเสริมต่อการเรียนรู้ให้สามารถใช้ได้อย่างอิสระมากขึ้น กระตุ้นความตระหนักว่าเมื่อใดควรใช้ และใช้อย่างไรในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเลือกกลยุทธ์และแนวทางที่เหมาะสมกับเนื้อหา (Content) ที่สัมพันธ์กับกระบวนการทางปัญญา (Wilson & Conyers, 2016) และใช้เทคนิคการประเมินผล การเรียนรู้ขณะเรียนรู้ (Assessment as learning) และการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Assessment for learning) ช่วยเสริมต่อการเรียนรู้ให้เห็นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based assessment) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผลการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น (Vries et al., 2022)

นอกจากการพัฒนาสมรรถนะการคิดขั้นสูงในการเรียนรู้ภาษาไทยแล้ว ผู้สอนยังต้องส่งเสริมอภิปัญญา เพราะส่งผลดีต่อ 1) ความตระหนักรู้ทางภาษา (Language awareness) 2) ความเข้าใจ (Comprehension) 3) ทักษะ (Skills) และความสามารถทางภาษา (Performance) (Ozturk, 2022) งานวิจัยอภิปัญญาในกระแสของห้องเรียนสอนภาษาเสนอแนวทาง ขั้นตอนที่แตกต่างกันไปตามสภาพการณ์ในแต่ละบริบทการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งการเรียนรู้ในชั้นเรียนแบบปกติ ห้องเรียนเสมือน การเรียนรู้แบบออนไลน์ การเรียนรู้ทางไกล อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการใช้อภิปัญญาก็เพื่อทำความเข้าใจว่าแง่มุมต่าง ๆ ของการพัฒนาภาษานั้นลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสื่อสารด้วยข้อมูล การโน้มน้าวใจ ความเข้าใจในการอ่านการเขียน รู้จำเข้าใจนำไปใช้หลักภาษา การเรียนรู้คำศัพท์และการสื่อสารความหมาย การได้มาซึ่งข้อมูลความรู้ที่ถูกต้อง ความสนใจภาษาวัฒนธรรม การแก้ปัญหาเชิงวิกฤติภาษา การคิดวิพากษ์ความรู้ ความรู้ความเข้าใจทางสังคมและวาทกรรม ประเภทของการควบคุมตนเองและการสอน

ตนเองเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งหมดนี้พบในการศึกษาการใช้อภิปัญญาโดยการบูรณาการเชิงสอดแทรก (Interventions) ในการเรียนการสอนภาษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของการปลูกจิตสำนึกของผู้เรียนเกี่ยวกับระบบตนเอง การจัดการภาระงาน และกลยุทธ์การเรียนรู้ อันเป็นปัจจัยในระดับอภิปัญญาเพื่อการเรียนรู้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ (Zhang & Zhang, 2018)

กรอบคิดและแนวทางการใช้อภิปัญญาในห้องเรียนภาษาไทย ประการแรก คือการสะท้อนความรู้เดิมของครูผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งต้องใช้อภิปัญญาในการตรวจสอบเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ ตลอดจนวิธีการและกลยุทธ์แก้ปัญหาในภาระงานหรือกิจกรรม ประการที่สอง คือการไตร่ตรองและสะท้อนคิดในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อทดสอบ ตรวจสอบและประเมินผลการคิดและการเรียนรู้ขณะเรียนรู้ และประการที่สาม คือการใช้กลยุทธ์โดยเจตนาเพื่อควบคุมความคิด ความรู้ ความเข้าใจของตนเอง ไม่เพียงแต่ควบคุมการรับรู้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงตัวแปรทางอารมณ์ที่มีการควบคุมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับช่วงวัย สภาวะ และอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ด้วย ตัวอย่างงานของ Rhodes (2019) ค่อนข้างแยกชัดระหว่างกระบวนการติดตามความเข้าใจ (Monitoring) การกำกับตนเอง (Regulation) และการควบคุมตนเอง (Control) กล่าวคือ การติดตามจะประกอบด้วย การตรวจสอบความก้าวหน้า (Assess) และการประเมิน (Evaluate) เป็นระยะ ซึ่งกระทำโดยการสะท้อน (Reflect) และใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ กำกับตนเอง (Regulation) ให้สามารถควบคุมตนเองได้ ในส่วนนี้ครูมีบทบาทสำคัญมากในการให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) และชี้แนะทางปัญญา (Cognitive coaching) ในกระบวนการเรียนรู้ หลังจากผู้เรียนเรียนรู้เสร็จที่เรียกว่าการเรียกคืนข้อมูล (Retrieval) จากการรักษาข้อมูลไว้ในหน่วยความจำ (Retention) และกระบวนการนี้ที่ครูสามารถประเมินขณะเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย นอกจากนี้ การสะท้อน (Reflection) อภิปัญญา มี 2 ระดับ คือ ระดับความรู้เชิงประจักษ์ เรียกว่า Object-level กับระดับความรู้ที่เปลี่ยนแปลงตามการไหลเวียนของข้อมูล เรียกว่า Meta-level บางครั้งสามารถใช้แก้ปัญหาความย้อนแย้งระหว่างพฤติกรรมต่าง ๆ (Comte's paradox) ได้ดี ตัวอย่างการเรียนรู้วรรณคดีวรรณกรรม ขณะที่ผู้เรียนอ่านเนื้อหาจะเป็นอภิปัญญาในระดับความรู้เชิงประจักษ์

หมายถึง ภาษาและการปฏิบัติการอ่าน ได้แก่ การแปลความตามตัวอักษร การตีความคำหรือข้อความต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจ การตรวจสอบและประเมินความเข้าใจ และจะเปลี่ยนแปลงตามการไหลเวียนของข้อมูล เมื่อผู้อ่านสามารถตัดสินใจคุณค่าและเลือกหาสิ่งใหม่ ๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีมุมมองความคิดที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม หากครูหรือผู้เรียนได้ร่วมตั้งคำถามจากการอ่าน เช่น ตัวละครในเรื่องทำผิดหรือไม่ คำตอบที่ได้จะมาพร้อมกับเหตุผลนั้นคือการใช้ข้อมูล (Information) จากนั้นลองทบทวนว่าทำไมคิดว่าผิดด้วยข้อมูลอะไร หรือทำไมคิดว่าไม่ผิดด้วยข้อมูลอะไร ทบทวนอีกครั้งว่าทำไมจึงคิดและให้ข้อมูลแบบนั้น การพิจารณาว่าเพราะอะไรผู้เรียนสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้คือผล ส่วนการสะท้อนสิ่งที่ทำให้เกิดผลคือกระบวนการที่จะมีกลยุทธ์การกำกับติดตาม การสะท้อนตนเองด้านแรงจูงใจ ปัจจัย ความรู้ ความสามารถ หรืออื่น ๆ ที่สังเกตได้ประกอบมาด้วยเสมอ ครูจึงสามารถเข้าใจปัญหา อภิปัญญาและปัญหาของผู้เรียนได้ไปพร้อม ๆ กัน

ครูภาษาไทยจึงควรเล็งเห็นความสำคัญและข้อได้เปรียบในการสอนอภิปัญญา เพราะสามารถพัฒนาความสามารถในการรับรู้ข้อมูล เรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อม เข้าใจและใช้ความคิดและเหตุผลอย่างถูกต้อง มีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ ผู้เรียนใช้ปัญญาในควบคุมตนเองทางวิชาการที่นำไปสู่การควบคุมตนเองในการเรียนรู้ ทั้งอารมณ์ สังคม การทำงาน และชีวิต ส่วนอภิปัญญาควบคุมทั้งแรงจูงใจและปัญญาอีกชั้นหนึ่ง และเป็นพื้นฐานของความฉลาดรู้ที่ไม่เพียงแต่ประมวลผลข้อมูลได้รวดเร็วขึ้น แต่ส่งผลให้คิดอย่างรอบคอบรอบรู้มากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะพัฒนากลยุทธ์ล่วงหน้าไว้ใช้ในการแก้ปัญหาในอนาคต ดังนั้น การส่งเสริมอภิปัญญาจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ใหม่ ความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับตนเอง มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกกลยุทธ์ การตรวจสอบการใช้กลยุทธ์ และถ่ายโอนทักษะในภาระงานการเรียนรู้ใหม่ ซึ่งนำผู้เรียนให้เรียนรู้ในระดับที่ลึกซึ้งและเป็นอิสระมากขึ้น (Ohtani & Hisasaka, 2018) ในการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยสามารถเพิ่มคุณค่าของการเรียนรู้อย่างมีความหมายได้ โดยปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมอภิปัญญา ดังเสนอเป็นภาพต่อไปนี้

อภิปัญญากับการเรียนรู้ภาษาไทย

คำศัพท์ การสื่อความหมาย

และหลักการใช้ภาษา

เรียนรู้คำศัพท์ที่สร้างและสื่อความหมายในแต่ละบริบทการใช้ภาษา

การอ่าน

พัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การเขียน

อภิปัญญาประยุกต์ส่งเสริมทุกการเรียนรู้อย่างประจักษ์ชัดและต่อเนื่อง

การพูด

คำนึงโอกาสช่วงจังหวะ ผลกระทบในการพูดสื่อสารและพูดอย่างสร้างสรรค์

การฟัง

กำกับตนเองให้มีสติ สมาธิ รับรู้ถึงระดับความสามารถในการฟังของตนเอง ฟังด้วยใจอย่างใคร่ครวญและมีวิจารณญาณ

อภิปัญญาใช้ในการเรียนรู้และการสอนภาษาไทยอย่างไร

เมื่อต้องการประยุกต์ใช้กระบวนการตามแนวคิดอภิปัญญา ให้มุ่งเน้นไปที่ 1) การทำความเข้าใจความรู้ อภิปัญญา 2) การกำกับตนเอง โดยกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3) เลือกกลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ การรับรู้ (Acquisition) หน่วยความจำ กำกับติดตามความเข้าใจในการนำไปใช้ (Transfer) ตรวจสอบและประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ ปรับใช้ประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อปรับปรุง พัฒนา และนำไปใช้ในบริบทสถานการณ์ใหม่อย่างอิสระและยืดหยุ่น ทั้งในวิชาภาษาไทย วิชาอื่น ๆ และในชีวิตจริง ครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนคิด ตัดสินใจ สร้างสำนึกเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้มี

การสะท้อนว่าผู้เรียนเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับภาษาไทยและสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง รวมทั้งการพัฒนาความตระหนักทางภาษาและวัฒนธรรม ดังนั้น ครูต้องเข้าใจเป้าหมายในการสอนภาษาไทยที่แท้จริง ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการทดสอบเพื่อประเมินผลอภิปัญญา ซึ่งอธิบายเพิ่มเติมด้านล่างพร้อมเสนอแนวทางการนำ อภิปัญญาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ จากผลการสังเคราะห์แนวคิดและแนวทางจากการทบทวนวรรณกรรม (Pornkul, 2014; Wilson & Conyers, 2016; Haukås et al., 2018; Quigley et al., 2018; Zhang & Zhang, 2018; O’Hara, Pritchard & Pitta, 2019; Surang, 2022; Ozturk, 2022) ดังต่อไปนี้

ตาราง 1

แนวทางการนำอภิปัญญาไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย

กระบวนการ	แนวทางการจัดการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้
1. สร้างความตระหนักเกี่ยวกับความรู้่อภิปัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำนิยามความหมาย (Definition) 2. สาธิต (Demonstration) 3. ใช้คำถาม (Questioning) 4. กระตุ้นการใช้งานความรู้เดิม (Activating prior knowledge) 5. ครูเป็นต้นแบบ (Modeling) 6. สะท้อนคิด (Reflecting) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เตรียมความพร้อมและวางแผนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสะท้อนว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องการ อะไรคือความสำเร็จ อะไรที่จะทำให้สำเร็จได้ 2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตัดสินใจเกี่ยวกับความรู้ของตนเองที่สนใจ หรือตามความต้องการ 3. ให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้แบบชัดเจน (Explicit representation) เช่น การใช้ paint chip cards หรือ driving your brain 4. ใช้กระบวนการไตร่ตรอง เชื่อมโยงความรู้ ประสบการณ์เดิมในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อกำหนดวิธีการเครื่องมือในการหาความรู้ใหม่ และจัดทำแนวปฏิบัติ (Guide practice) และตารางเวลา
2. บูรณาการการสอนภาษากับการคิด	<ol style="list-style-type: none"> 1. บูรณาการสาระการเรียนรู้ (Integrating of learning areas) 2. เน้นกระบวนการคิด (Thinking-based learning) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แทนที่จะนำเสนอเฉพาะเนื้อหาตามสาระการเรียนรู้หลัก ครูสามารถสำรวจเนื้อหาและบูรณาการกับสาระวิชาอื่น ๆ ร่วมกับการสอดแทรกความรู้่อภิปัญญา 2. ฝึกทักษะการคิด ซึ่งเป็นความสามารถหรือทักษะย่อยที่ต้องใช้ในกระบวนการทางปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระนั้น ๆ
3. สอนแบบชัดเจน และเสริมต่อการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. สอนแบบชัดเจน (Explicit teaching) 2. เสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) โดยใช้ต้นแบบ (Modeling) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ตีความ วางแผนและดำเนินการตามเป้าหมายส่วนตัว ชุมชน สังคม 2. ให้ผู้เรียนฝึกกำกับติดตามและประเมินกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เทคนิคที่นิยมใช้ เช่น การถามหรือพูดคุยกับตนเอง (Self-questioning, self-talk) การตรวจสอบรายการ (Checklist) การตั้งคำถาม (Provide questions) การใช้เทคนิค KWL ที่อาจเพิ่ม (Plus) แผนผังกราฟิก (Graphic organizer)

ตาราง 1 (ต่อ)

กระบวนการ	แนวทางการจัดการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้
		<p>เพื่อช่วยให้การเรียนรู้มองเห็นได้ (Visible) ชัดมากขึ้น</p> <p>3. เสริมต่อการเรียนรู้ โดยใช้ต้นแบบ (Modeling) เช่น การคิดออกเสียง การอ่านออกเสียง (Read, think aloud) หรือเพิ่มการทำงานกับเพื่อน เป็นคู่ (Peer)</p>
<p>4. นำผู้เรียนสู่กระบวนการสะท้อนคิด</p>	<p>1. การสะท้อนคิด (Reflection)</p> <p>2. การชี้แนะทางปัญญา (Coaching)</p>	<p>1. ส่งเสริมให้มีการสะท้อนคิดสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง การสะท้อนคิดเชิงบูรณาการ ด้วยสุนทรียสนทนา (Dialogue) ร่วมกับครูชี้แนะทางปัญญา</p> <p>2. นำผู้เรียนใช้กลยุทธ์การติดตามความเข้าใจของตนเอง และฝึกการใช้กลยุทธ์ในขณะที่เรียนรู้ เช่น การตั้งคำถามเกี่ยวกับตนเองเกี่ยวกับการเลือกกลยุทธ์การทำงานในกระบวนการกลุ่ม การประเมินความสามารถหรือผลที่ได้เทียบกับความคาดหวังหรือเป้าหมาย เช่น การใช้คำถาม 5w บัตรผ่านประตู (Exit ticket) เป็นต้น</p>
<p>5. วิพากษ์การสะท้อนคิดและประเมินผล</p>	<p>1. การจัดการเรียนรู้เชิงประจักษ์ (Visible learning)</p> <p>2. การใช้คำถาม (Questioning)</p>	<p>1. ประเมินผลความรู้อภิปัญญา อภิปัญญา ประสบการณ์และกลยุทธ์อภิปัญญาที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน เช่น ใช้คำถาม 4 ข้อ</p> <p>ฉันพยายามทำอะไรให้สำเร็จ ฉันใช้กลยุทธ์อะไร ฉันทำได้ดีแค่ไหน ฉันต้องทำอะไรอีก</p> <p>2. ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ</p> <p>3. ให้ข้อมูลป้อนกลับ การทดสอบย่อย การแก้ไขปรับปรุงผล การเรียนรู้ การจัดการเวลา และกำหนดกลยุทธ์ใหม่ระหว่างเรียน</p>

ตาราง 1 (ต่อ)

กระบวนการ	แนวทางการจัดการเรียนรู้	ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้
6. เพิ่มพูนประสบการณ์ อภิปัญญาในการเรียนรู้ อิสระ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสอนกลยุทธ์เฉพาะ (Teaching specific strategy) โดยการสาธิตหรือใช้ต้นแบบ (Modeling) 2. การเรียนรู้แบบร่วมมือหรือเรียนรู้ร่วมกัน (Cooperative or collaborative learning) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดให้มีกลยุทธ์ที่หลากหลาย เพื่อประยุกต์ใช้ในกระบวนการโดยใช้ต้นแบบ เช่น ส่งเสริมความสามารถในการกำกับตนเอง ได้แก่ การวางแผน การติดตาม และการประเมินในการเรียนรู้แบบร่วมมือหรือเรียนรู้ร่วมกัน 2. เปิดโอกาสและสนับสนุน ชี้แนะให้ผู้เรียนใช้กลยุทธ์ด้วยตนเอง โดยการเพิ่มต้นแบบ และให้ข้อมูลป้อนกลับเป็นระยะ เช่น การเตรียมพร้อมโดยใช้บัตรตอบสนอง (Response card) การเขียนบันทึก เป็นต้น

กระบวนการต่าง ๆ ที่นำเสนอข้างต้นสามารถนำไปปรับใช้หรือสอดแทรกในการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยให้เหมาะสมสอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ ตัวอย่างการพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ ครูสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญา โดยการเป็นต้นแบบให้นักเรียนสำรวจความรู้ความเข้าใจวิธีการอ่านของตนเอง กระตุ้นให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายการอ่าน วางแผนปฏิบัติการอ่าน ทั้งก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน และหลังอ่าน ชี้แนะการใช้กลยุทธ์ที่ส่งเสริมกระบวนการอ่านเพื่อความเข้าใจ เช่น การตั้งคำถาม การจัดทำแผนผังกราฟิก การคิดออกเสียง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีการตรวจสอบความเข้าใจร่วมกัน การสะท้อนหรือประเมินผลการอ่านร่วมกัน เช่น เปรียบเทียบวิธีการอ่านและผลการอ่านกับเพื่อนคู่คิด ครูชี้แนะแนวทางการปฏิบัติในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ หรือร่วมกำหนดกลยุทธ์ใหม่ในระหว่างอ่าน เพื่อให้อ่านได้บรรลุตามเป้าหมาย เป็นต้น

การประยุกต์ใช้แนวทางการนำภูมิปัญญาในการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยดังกล่าว หากเป็นระดับประถมศึกษาควรเน้นไปที่กระบวนการสำคัญ ได้แก่ การวางแผนการกำกับติดตาม การตรวจสอบประเมินและการปรับเปลี่ยน โดยครูผู้สอนจัดการเรียนรู้เชิงประจักษ์ ชี้นำ ชี้แนะเสริมแรงเสริมต่อการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นกระตือรือร้นความคิดความอ่าน สร้างคุณลักษณะนิสัย แรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ส่วนในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไป เน้นการนำ

ภูมิปัญญาไปใช้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ โดยครูผู้สอนสนับสนุนการใช้กลยุทธ์และเครื่องมือเชิงเทคนิควิธีการพัฒนาการคิดขั้นสูง โดยเฉพาะกรอบคิดแบบพัฒนา (Growth mindset) ให้ผู้เรียนเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายรวมถึงโครงสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนและโรงเรียนด้วย

บทสรุป

ภูมิปัญญาคือความรู้และกระบวนการควบคุมความคิดของตนเอง เป็นกระบวนการไตร่ตรองการคิดที่นำสู่การปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการเรียนรู้เพื่อเรียนรู้ ซึ่งต้องอาศัยทั้งความรู้และทักษะสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้แบบนำตนเองและการกำกับตนเองให้ได้โดยตลอดรอดฝั่ง ดังนิยามที่เสนอว่า ภูมิปัญญาคือ “การคิดเกี่ยวกับการคิด” โดยแก่นสารแล้วคือการถอยหนึ่งก้าวและย้อนกลับมาสังเกต ตรวจสอบและประเมินการรู้คิดของตนเอง เพื่อควบคุมตนเองให้เปลี่ยนแปลงกรอบคิดและวิถีปฏิบัติใหม่ ด้วยปัญญาที่ทำให้เราสามารถทบทวนอดีต เรียนรู้อยู่กับปัจจุบัน และวางแผนเพื่ออนาคตที่ดีกว่าเดิม ในความเป็นจริง การนำภูมิปัญญาไปใช้เพื่อการเรียนรู้ภาษาไทยหรือสาระวิชาอื่น ๆ นั้น ผู้เรียนฝึกฝนเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางปัญญาที่คล้ายคลึง แต่ผู้เรียนแม้วิชาเดียวกันนั้นแตกต่างกัน การสร้างระบบภูมิปัญญาขึ้นในจิตนิสัย เอื้อให้ผู้เรียนแต่ละคนนำไปใช้

ในการเรียนรู้ย่อมมีความหมายตามจุดมุ่งหมายของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ในงาน เรียนรู้ในตน และอาจเรียนรู้ในคนได้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เรียนจึงต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อเสริมต่อการเรียนรู้จากครูซึ่งเป็นต้นแบบที่คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะทางปัญญา ทำให้การเรียนรู้เห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับความรู้และวิธีการควบคุมความคิด ผ่านการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง โดยสามารถใช้กระบวนการ “การเรียนรู้แบบวนซ้ำ” ที่ฝังอยู่ภายในกลไกอภิปัญญานั้นเอง

การประยุกต์ใช้อภิปัญญาในการสอนภาษาไทย ครูผู้สอนควรคำนึงถึงหลักการและองค์ประกอบ เพื่อบูรณาการเชิงสอดแทรก (Interventions) กระบวนการเรียนการสอน ตระหนักถึงความสามารถทางภาษาศาสตร์ ภาษาไทยที่ตนเองมี และศิลป์แห่งการถ่ายทอดเพื่อสื่อสารความรู้ความเข้าใจไปยังผู้เรียนแบบชัดแจ้ง เลือกรสรว่าจะสอนโดยใช้รูปแบบวิธีการใด จะสร้างสรรค์กิจกรรมอะไรที่ส่งเสริมกระบวนการทั้งปัญญาและอภิปัญญา จะพัฒนาการเรียนรู้ภาษาไทยรวมทั้งผลลัพธ์ที่สืบเนื่องตามมาสำหรับผู้เรียนได้อย่างไร ครูจึงต้องมีพื้นฐานอภิปัญญาที่ดีก่อน โดยสามารถสะท้อนได้ว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องการ อะไรคือความสำเร็จ อะไรที่จะทำให้สำเร็จ

ได้ สำนวความเชื่อของตนเองมาจากฐานความคิดแบบใด และต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงก่อนไปสอนผู้เรียนหรือไม่ แนวการสอนหรือรูปแบบใดที่เหมาะสมกับการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งความสามารถทางปัญญาขั้นสูง แรงจูงใจ อารมณ์ สังคม ที่มีองค์ประกอบสัมพันธ์ภายในเสริมกระบวนการปฏิบัติตามแนวการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นำสู่การวางแผน การนำไปใช้ การกำกับติดตามและการประเมินผลการสอน เพื่อนำผลไปใช้ปรับปรุงการออกแบบและวางแผนการจัดการเรียนการสอน ขอเน้นย้ำว่าครูผู้สอนภาษาไทยควรเริ่มต้นจากการตระหนักและควบคุมวิธีที่ตนเองคิดและใช้สอน ตลอดจนติดตาม ประเมิน และปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติในการสอนภาษาไทยให้สอดคล้องกับผู้เรียน เป้าหมาย และบริบทการเรียนรู้เฉพาะ เพื่อให้สามารถออกแบบการสอนที่จะพัฒนาและกระตุ้นส่งเสริมอภิปัญญาในการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้ ภาษาไทยเป็นพื้นฐานและเครื่องมือการเรียนรู้ของทุกวิชา ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย แนะนำให้ปรับเปลี่ยนได้ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนและจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนโดยทั่วไปสามารถนำไปปรับใช้เชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ในวงกว้าง

References

- Anderson, N.J. (2012). Metacognition: Awareness of Language Learning. In Mercer, S., Ryan, S., Williams, M. (eds), *Psychology for Language Learning*. London: Palgrave Macmillan.
- Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives: Complete Edition*. Longman.
- Angela, L. (2020). Metacognition and Its Contribution to Student Learning Introduction. *College Student Journal*, 54(1), 1-7.
- Aşık, G. & Erkin, E. (2019). Metacognitive Experiences: Mediating the Relationship between Metacognitive Knowledge and Problem Solving. *Education and Science*, 44(197), 85-103. DOI:10.15390/EB.2019.7199.
- Bellanca, J.A., Fogarty, R.J. & Pete, B.M. (2019). *Seven Key Student Proficiencies for college and career readiness*. Solution Tree.
- Cambridge University. (2022). *The Cambridge Life Competencies Framework Introduction*. Cambridge University Press.

- Cromley, J. G. & Kunze, A. (2020). Metacognition in education: Translational research. *Translational Issues in Psychological Science*, 6(1), 15-20. <https://doi.org/10.1037/tps0000218>
- Dejamonchai, S. & Darnsawasdi, C. (2017). The Use of Learning Activities to Promote French Beginning Learners' Metacognition. *Journal of Humanities Naresuan University*, 14(3), 1-14. [in Thai]
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906-911. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906>
- Frey, N., Fisher, D. & Hattie, J. (2016). Surface, Deep, and Transfer? Considering the Role of Content Literacy Instructional Strategies. *The Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 60(5), 567-575 <https://doi.org/10.1002/jaal.576>
- Haukås A., Bjørke, C. & Dypedah, M. (2018). *Metacognition in Language Learning and Teaching*. Routledge.
- Herron, S. (2022). Metacognition and Language Learning on an International Foundation Programme. *Individual and Contextual Factors in the English Language Classroom*, 24, 277-301.
- Irvine, J. (2017). A Comparison of Revised Bloom and Marzano's New Taxonomy of Learning. *Research in Higher Education Journal*, 33.
- Marantika, J. E. R. (2021). Metacognitive ability and autonomous learning strategy in improving learning outcomes. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 15(1), 88-96.
- Marzano, R.J. & Kendall, J.S. (2007). *The new taxonomy of educational objectives*. Corwin Press.
- Mitsea, E. & Drigas, A. (2019). A Journey into the Metacognitive Learning Strategies. *International Journal of Online and Biomedical Engineering*, 15(14), 4-19. DOI: <https://doi.org/10.3991/ijoe.v15i14.11379>
- Muijs, D. & Bokhove, C. (2020). *Metacognition and Self-Regulation: Evidence Review*. London: Education Endowment Foundation.
- Nasongkhla, J. (2018). *Digital learning design*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Norman, E., Pfuhl, G., Sæle, R.G., Svartdal, F., Låg T., Dahl, T.I. (2019). Metacognition in Psychology. *Review of General Psychology*, 23(4), 403–424. <https://doi.org/10.1177/1089268019883>
- Office of the Education Council. (2021). *Guidelines for the development of core competencies of fundamental education learners in transition to competency-based curriculum*. Bangkok: Prikwan Graphics Ltd. [in Thai]
- Ohtani, K. & Hisasaka, T. (2018). Beyond intelligence: a meta-analytic review of the relationship among metacognition, intelligence, and academic performance. *Metacognition and Learning*, 13, 179–212.
- Ozturk, N. (2022). A Pedagogy of Metacognition for Reading Classrooms. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 10(1), 162-172.
- O'Hara, S., Pritchard, R. & Pitta, D. (2019). Teaching with and for Metacognition in Disciplinary Discussions. In Feza, N. (ed), *Metacognition in Learning*. IntechOpen. DOI: 10.5772/intechopen.86665

- Perry, J., Lundie, D., & Golder, G. (2018). Metacognition in schools: what does the literature suggest about the effectiveness of teaching metacognition in schools?. *Educational Review*, 71(4), 483-500. <https://doi.org/10.1080/00131911.2018.1441127>
- Pornkul, C. (2014). *Teaching Thinking processes Theory and Implementation*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Quigley, A., Muijs, D., & Stringer, E. (2018). *Metacognition and Self-Regulation Learning Guidance Report*. Education Endowment Foundation.
- Rangubtuk, W. (2020). Thai Learners' Key Competencies in a VUCA World. *Journal of Teacher Professional Development*. 1(1), 8-18. [in Thai]
- Rhodes, M.G. (2019). Metacognition. *Teaching of Psychology*, 46(2), 168-175. <https://doi.org/10.1177/0098628319834381>
- Shea, N. (2019). Concept-metacognition. *Mind Language*, 35(5), 565-582. <https://doi.org/10.1111/mila.12235>
- Stanton, J.D., Sebesta, A.J. & Dunlosky, J. (2021). Fostering metacognition to support student learning and performance. *Life Sciences Education*, 20(3), 1-7.
- Surang, K. (2022). *Educational Psychology*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- The Education State. (2017). *High impact teaching strategies Excellence in Teaching and Learning*. Melbourne: Department of Education and Training Melbourne.
- Thongart, C. (2018). Thai Language Learning Management Using 21st Century Competencies-based. *Journal of Education Studies*. 46(1), 171-184. [in Thai]
- Vries, J. A., Dimosthenous, A., Schildkamp, K., & Visscher, A. J. (2023). The impact of an assessment for learning teacher professional development program on students' metacognition. *School Effectiveness and School Improvement*, 34(1), 109-129.
- Wangkaewhiran, T. (2019). Instructional Model Based on Reflective Metacognition Strategies with Research Based Learning: A Learning Management Innovation for Develop 21st Skills. *Journal of Education Thaksin University*. 19(2), 1-16. [in Thai]
- Wiboolyasarin, W. (2018). *Methodology of Thai Language Learning Management*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Wilson, D. & Conyers, M. (2016). *Teaching Students to Drive Their Brains: Metacognitive Strategies, Activities, and Lesson Ideas*. ASCD.
- Zhang, D. & Zhang, L.J. (2018). Metacognition and Self-Regulated Learning (SRL). In *Second/Foreign Language Teaching*. Springer International Handbooks of Education.
- Zyl, S.V. & Mentz, E. (2022). Deeper Self-Directed Learning for the 21st Century and Beyond. In *Self-Directed Learning and the Academic Evolution from Pedagogy to Andragogy*. IGI Global. DOI:10.4018/978-1-7998-7661-8.ch004